

Medresetü'l Hattâfîn Yüz Yaşında

M.Uğur Derman,

İstanbul, Kubbealti Neşriyat, Mayıs 2015, 224 sayfa, ISBN: 978-605-4750-15-3.

Fatih ERBAŞ*

Kitabın yazarı M.Uğur Derman (5 Şubat 1935 Bandırma), hattat Necmeddin Okyay'a (1883-1976) 1955 yılında talebe oldu; 1960'da ta'lik hattından icâzet aldı. Hat çeşitlerinin incelikleri yanında üstadının ebrû, cild, âhar, zerendûd yazı gibi eski kitap sanatlarındaki çalışmalarından çok şey öğrendi. Ayrıca Prof. Dr. Süheyl Ünver (1898-1986), Macid Ayrıl (1891-1961) ve Halim Özyazıcı (1898-1964) gibi üstaplardan istifade etti. Marmara ve Mimar Sinan Üniversitelerinin Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nde *"Türk Kitap Sanatları*

* Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Doktora Öğrencisi, İstanbul, fatiherbas@gmail.com

Tarihi'' dersleri verdi (1985-2006). Mimar Sinan Üniversitesi Senatosu'nca 1997 yılında kendisine fahrî profesör (Prof. h.c.) ünvanı verildi. 2009 yılında "*Geleneksel Sanatlar*" alanında Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne, 2010 yılında ise UNESCO Yaşayan Kültür Hazinesi ödülüne layık görüldü. 25'i irili ufaklı kitap, diğerleri makale ve ansiklopedi maddesi olarak 500'e yakın te'lifi vardır.

Uğur Derman 20 Mayıs 1915'te açılan ve hocaları Necmeddin Okyay'ın hoca, Halim Özyazıcı, Macid Ayrıl ve Süheyl Ünver'in de talebe olarak yer aldıkları Medresetü'l Hattâtîn (Hattatlar Mektebi) hakkındaki kitabını müessesenin açılışının yüzüncü yıldönümünde okuyucu ile buluşturmuştur.

Yazar kitabı dört ana bölüm halinde hazırlamıştır. Birinci bölümde Medresetü'l Hattâtîn'in tarihini anlatmaktadır. Mektebin kuruluş hazırlıklarını, muallim kadrosunu, açılışını, yapılan sergileri, mektebin kapatılmasını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Medresetü'l Hattâtîn hakkında yapılan müzakereleri ve tekrar açılışını, basın-yayın dünyasında mektep hakkında yazılanları, medresenin tekrar kapatılışını ve Şark Tezyîni San'atlar Mektebi'nin açılışını anlatmaktadır.

İkinci bölümde, bir çoğunun ismini duymuş olduğumuz Medresetü'l Hattâtîn hocaları hakkında bilgi vermektedir. Kâmil Akdik, Necmeddin Okyay, Hulûsi Yazgan, İsmail Hakkı Altunbezer ve Hacı Nuri Korman bunlardan bazılarıdır. Bu bölümde hocaların kısa özgeçmişleri, varsa fotoğrafları ve eserlerinden biri veya bir kaçına yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde, bazı talebeler hakkında bilgi verilmektedir. Halim Özyazıcı, Süheyl Ünver, Sâmi Bey, Hâfız Mehmed Vehbi Efendi bunlardan bazılarıdır. Talebeler de hocalarla aynı formatta tanıtılmaktadır. Bu bölümde talebelerin hayatları hakkında kısa bilgi, varsa fotoğrafları ve eserlerinden numuneler tanıtılmaktadır. Kitabın son bölümünde Şark Tezyîni San'atlar Mektebi'nin bazı talebeleri hakkında bilgi mevcuttur..

İsminden de anlaşılacağı gibi mektebin temel kuruluş gayesi hattat yetiştirmektir. Eski adı ile Bâb-ı Âli'de, şimdi ise eski Bâb-ı Âli bölgesinin ancak bir kısmını oluşturan Ankara Caddesi'nde vilayetin tam karşısında, güneye doğru giderken yolun hemen sağında ufacık, kutu gibi sevimli iki katlı sarı boyalı bir bina vardır. Bu bina, 1771-73 yılları arasında Tersane Emîni Yusuf Efendi tarafından Hassa Baş Mimarı Mehmed Tahir Ağa'ya yaptırılıp Sıbyan Mektebi olarak vakfedilmiştir. Bu binanın güney tarafında içinde kabirlerin yer aldığı bir küçük bahçe mevcuttu. 1957 yılında yol genişletme çalışmaları esnasında bu hazire kaldırılmıştır. Medresetü'l Hattâtîn 20 Mayıs 1915'te bu binada faaliyete geçmiştir. Medresetü'l Hattâtîn kapatıldıktan sonra 1950'li yıllarda Basma Yazı ve Resimleri Derleme

Müdürlüğü'ne tahsis edilen bina, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları Müdürlüğü Cağaloğlu Yayınevi tarafından uzun yıllar satış yeri olarak kullanılmış olup, şimdilerde boştur. Umulur ki, yapılış ve kullanılış gayesine uygun olarak kullanacak müesseselere tahsis edilir.

Medresetü'l Hattâtîn, Evkaf Nazırı Şeyhülislam Hayri Efendi zamanında, Hattat Arif Hikmet Bey'in müdürlüğünde evkaf (vakıflar) idaresine bağlı olarak kuruldu. Açılışında hattat Hacı Kamil Efendi'ye sülüs yazı ile Besmele yazdırılır ve davetlilere sırasıyla imzalatılır. Bu besmele ve katılanların imzası kitapta yer almaktadır. Kitapta, daha yüz sene önce açılmış bir müessesenin açılış tarihi hakkında dahi farklı farklı yazılar ve tarihler olduğu zikredilmekte ve çeşitli kaynaklardan yapılan incelemelerden sonra gerçek açılış tarihinin 6 Receb 1333 (20 Mayıs 1915) olduğu ifade edilmektedir. Nitekim medresenin açılışına Hulusi Efendi'nin ta'lik hattından (etrafına Necmeddin Okyay tarafından yapılan bir ebru vardır) bir manzume ile tarih düşülmüştür. Bu hat levha 2005 tarihinde hiç akla gelmeyecek bir yerde, Arkeoloji Müzesi'nin kütüphanesinde bulunmuştur.

Medresenin talimatnamesi de kitapta yer almaktadır. Buna göre mektebin adı, nereye bağlı olduğu, şartlara uymak kaydı ile eğitimin bedava olduğu, muallim ve çalışanların nasıl tespit edileceği, müdür ve diğer çalışanların vazifeleri, medresenin süresi olmadığı talebinin istidadına bağlı olarak eğitim süresinin belirleneceği, icazetnamenin nasıl verileceği, medresede neler öğretileneceği, ortaya çıkacak eserlerin nerede sergileneceği hep bir usule bağlanmıştır.

1915 yılında açılan Medresetü'l Hattâtîn'in birkaç defa kapatılma tehlikesi ile yüzyüze kaldığını öğreniyoruz. Buna göre ilk tehlike 1921 yılında Hüseyin Kazım Kadri'nin Evkaf Nazırı olduğu zaman atlatılmıştır. Nazır, medrese için yapılan harcamaların evkaf varidatından çıktığını sanarak mektebin kapatılmasını istemiştir. Ancak, kendisine, mektebin harcamalarının başka kalemden yapıldığı anlatılınca kapatmaktan vazgeçmiştir. Ne garip tecellidir ki, medreseyi Hüseyin Kazım Bey kapatmaya çalışmıştır ama kızı Rikkat Kunt medresenin yerine kurulan Türk Tezyini Sanatlar Şubesi'nden yetişerek yıllarca tezhib sanatına hizmet etmiştir.

Medresetü'l Hattâtîn ikinci defa kapatılma tehlikesi ile 1924'te karşılaşmıştır. Medreselerin de ilgasını kapsayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 3 Mart 1924'te yürürlüğe girmesi ile sadece isminden dolayı diğer bütün medreselerle eş tutularak kapatılmıştır. Bu medresenin diğer medreselerden farklı olduğu, sanat öğretildiği uzun bir mücadeleden sonra anlatılabilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki müzakerelerden sonra mektebin ismi

Hattat Mektebi olarak değiştirilmiş ve Asar-ı Atika Müzeler Müdürlüğüne bağlanarak tekrar açılmıştır.

Medresetü'l Hattâtîn son defa harf inkılabı ile kapatılmıştır. Neler yaptıklarına, ürettiklerine dikkat etmeden ve önem vermeden faaliyetleri, 1 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe giren harf inkılabı kanununa mugayir görüldüğü için mektep, eğitim faaliyetlerinin son bulduğu 31 Mayıs 1929'da kapatılmıştır. O sırada Müzeler Müdürü olan Halil Edhem Bey mektebe gelerek hocalara, işlerini bırakmamalarını, kapatanların mektepte neler yapıldığını bilmediklerini, kendilerini ikna edeceğini ifade etmiş ve hakikaten mektep dört ay sonra Şark Tezyini Sanatlar Mektebi adıyla yeniden açılmıştır.

Medresetü'l Hattâtîn kitabının ikinci bölümü mektebin hocalarına ayrılmıştır. Bölüm "Hocaların hocası" Sâmi Efendi ile başlamaktadır. Kendisi medresede hocalık yapmamıştır, medrese açılmadan önce vefat etmiştir, ancak ilk hocaların hepsi onun öğrencisi olduğu cihetle, bir kadirşinaslık olarak bölüme Sâmi Efendi ile başlanmıştır. Böyle bir başlangıç, bizlere hat ve benzeri sanatların sadece çizim ve bezemelerden ibaret olmadığını hal dili ile anlatmaktadır. Bu ve benzeri sanatlarda, diğer Türk İslam Sanatları'nda olduğu gibi, hocaya hürmet her şeyin ötesindedir. Hoca "yaz" demeden yazılmaz bile. İşte bu yönü ile Hocaların hocası Sâmi Efendi ile başlanması büyük önem arz etmektedir.

Mektebin bir diğer mühim hocası, ressam Şeref Akdik'in babası Hacı Kamil Akdik'tir. 23 yaşında hocası Sâmi Efendi'den icazet almıştır. Hocasının isteği ile Hâşim mahlasını kullanmıştır. Galatasaray lisesinde de hat hocalığı yapan Akdik, Şark Tezyînî San'atlar Mektebi açılınca oraya müdür tayin edilmiştir. Hacı Kamil Efendi 1915'ten itibaren "Reis-ül Hattâtîn" olarak anılmıştır.

Bir diğer hoca Hulusi Efendi (Yazgan)'dir. Fatihlidir. Sultan Selim Camii müezzini olarak yaşamış ve vefat etmiştir. Harf inkılabından sonra sanatına bakış onda büyük bir tesire sebep olmuş ve hoca kısmi felç geçirmiştir. 1940 yılında vefat etmiştir. Bazı eserleri şunlardır: Sultan Selim Camiinde iki levha, Sultan Ahmed Camiinde bir levha, Yavuz Sultan Selim Türbesinde bir levha, Ankara'daki ilk Büyük Millet Meclisi'nin duvarındaki "Hâkimiyet Milletindir." levhası.

Necmeddin Okyay Bey, medresenin hocalarından bir diğeridir. İlginç olan şudur ki, medrese açılınca hoca olarak davet edilmesine rağmen yanlışlıkla talebe olarak kaydedilmiş, Kamil Efendi'den derslere devam etmiştir. Mektepte daha sonra hoca olarak görev aldı. Hocalığı mektep isim değiştirdikçe, Hattat Mektebi ve daha sonra Şark Tezyînî San'atlar Mektebi olunca da devam etti.

Kitabın talebeler bölümü Halim Özyazıcı ile başlamaktadır. Halim Hoca Kırımlı bir baba ile Sudan'lı bir annenin oğlu olarak 1898'de dünyaya gelmiştir. Güzel ve verimli hayatı 1964 yılında bir trafik kazası neticesi son bulmuştur. Okumakta olduğu Sanayi-i Nefise mektebinden ayrılarak yeni açılan Medresetü'l Hattâtîn'e kaydoldu. Kamil Efendi ile Hulusi Efendilerin talebesi oldu. Medreseden mezun olduktan sonra piyasada çalıştı. Kitaplar için başlık, kartvizit, mühür ve her türlü hat yazısı ile meşgul oldu. Harf inkılabından sonra bağ aldı, üzüm yetiştirdi.

Süheyl Ünver hoca, Medresetü'l Hattâtîn'in talebelerindendir. Kitapta Süheyl Ünver'in yumuşak huyu, zerâfeti, nezaketi, mütebessim çehresi ve insanlarla iyi ilişkileri adeta resmedilmiş.

Kitabın son bölümü Şark Tezyînî San'atlar Mektebi talebelerine ayrılmış durumdadır. Sâmi Necmeddin, Feyzullah Dayıgil, Yusuf Çapanoğlu bahsi geçen isimlerdir.

Uğur Derman, kitabın sonunda "Netice-i Kelâm" başlığı ile bir sonuç yazısı yazmış. Bu yazıda, medresenin ve mekteplerin talebe kayıt defterlerinin ve sair evrakın akıbetinin belli olmadığını üzümlere ifade etmektedir. Bu bölümde özellikle Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 30-40 yıl öncesine kadar saklandığını ifade ettiği "kararlar klasörü"nü bir çok şeye ışık tutacak mahiyette olduğunu ama müze taşınırken büyük ihtimalle büyük depo sandıklara doldurulduğu ve bugün ulaşmanın neredeyse imkânsız olduğunu belirtmektedir. Umulur ki bir gün bu sandıklar bulunur ve Medresetü'l Hattâtîn hakkında daha teferruatlı bir çalışma yapılır.

Hülâsa; *Medresetü'l Hattâtîn Yüz Yaşında* isimli eser, elde olan belge ve bilgilere dayanılarak tatmin edici bir eser olarak ortaya çıkmıştır. Eser normal kitap boyutundan büyüktür. Bir sanat kitabının içinde yer alan sanat eserlerinin fotoğraflarının güzel çıkması, eserin anlaşılabilmesi açısından büyük boy ve özel kağıda basılması hoş olmuştur.

Eserin sonundaki indeks, araştırmacılara kolaylık açısından iyi düşünülmüş ve uygulanmış durumdadır. Merak edilen kişi, tanım ve yer hakkında bilgiye kolayca ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Fiyatı günümüz şartlarına göre pahalı gibi görünmekle birlikte böylesine bir eser için makul sayılabilecek seviyededir. Bu değerli kitabın daha büyük bir kitleye ulaşabilmesi için içinde geçen kavram ve mekânların belki kitapta dağınık biçimde kutucuklar içinde açıklanması düşünülebilir.